

Protokoll fört vid enskild föredragning

Regeringskansliet
Allmänna byrån, Rk1

Beslutande

L a n t r å d
Camilla Gunell

Föredragande

Förvaltnings- och
utvecklingschef
Dan E Eriksson

Justerat

Omedelbart

Ärende/Dnr/Exp.

Beslut

Nr 38

Anvisningar om språkanvändning vid Ålands
landskapsregering.

ÅLR 2015/10792

Landskapsregeringen beslöt att anta anvisningar om språkanvändning vid Ålands landskapsregering enligt bilaga.

Nr 39

Utnämning av avdelningschef vid social- och
miljöavdelningen.

ÅLR 2014/7278

96 K10

Landskapsregeringen konstaterade att Bengt Michelsson den 18 december 2014 utsågs till avdelningschef för social- och miljöavdelningen på provotid 1.2.2015 – 31.1.2016.

Landskapsregeringen beslöt utnämna Bengt Michelsson till avdelningschef för social- och miljöavdelningen från den 1.12.2015.

Anvisning om språkanvändning vid Ålands landskapsregering

Antagen av Ålands landskapsregering 5.11.2015

Innehåll

1.	Syfte	3
2.	Regelverk gällande språkanvändningen inom landskapsregeringen.....	4
2.1.	Internationella garantier för det svenska språket.....	4
2.2.	Självstyrelselagens språkstadganden.....	4
2.2.1.	Kapitel 6 i självstyrelselagen	4
2.2.2.	Tillämpningsanvisningar i riket om lagberedning och EU-ärenden	5
2.3.	Förvaltningslag för landskapet Åland	7
3.	Principer för landskapsregeringens språkanvändning.....	7
3.1.	Arbets- och handläggningspråket inom landskapsregeringen.....	7
3.2.	De statliga myndigheternas språkliga skyldigheter	8
3.2.1.	Skriftväxlingsspråket	8
3.2.2.	Muntlig kommunikation	9
3.3.	Språket i samband med internationella samarbeten och kontakter	9
3.4.	Språket i förhållande till vissa andra instanser.....	10
3.5.	Enskilda och språket i förvaltningsärenden.....	10
3.6.	Språket och landskapsregeringen som privat aktör	12
3.7.	Språkkunskaperna hos landskapsregeringens personal	12
4.	Sammanfattning och slutsatser.....	13

1. Syfte

Landskapet Åland och den åländska självstyrelsen förknippas med det svenska språket.

Skyddet för det svenska språket i landskapet grundar sig både på internationell rätt och nationell lagstiftning av konstitutionell natur. I Ålandsöverenskommelsen förklarade Finland sig beslutet att "säkerställa och garantera Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess språk, dess kultur och dess lokala svenska traditioner".

I denna anvisning redogörs i kapitel 2 för det huvudsakliga regelverk som ligger till grund för språkanvändningen inom landskapsförvaltningen och i förhållande till omvärlden. Ämbets- och arbetsspråket inom landskapsförvaltningen är svenska. Självstyrelselagen förpliktar statens myndigheter att skicka skrivelser och andra handlingar på svenska till landskapets myndigheter. Ett antal utvecklingstrender har medfört att landskapets förvaltning allt oftare ställs inför nya språkliga situationer. Särskilt globaliseringen och EU-medlemskapet har medfört ett behov av andra språk än svenska inom förvaltningen. Det åländska samhället har blivit mera internationellt och förvaltningen kommer oftare i kontakt med kunder som inte behärskar svenska.

Det huvudsakliga syftet med anvisningen är att i kapitel 3 klarlägga vilka principer som gäller för användningen av språk vid landskapsregeringens allmänna förvaltning. Självstyrelselagens bestämmelser för skyddet av det svenska språket ska förverkligas inom förvaltningen. Avsikten är att på ett konkret sätt vägleda och upprätta förvaltningsrutiner för språkanvändningen inom förvaltningen. Anvisningen är riktad till landskapsregeringens allmänna förvaltning.

2. Regelverk gällande språkanvändningen inom landskapsregeringen

2.1. **Internationella garantier för det svenska språket**

Redan före behandlingen av Ålandsfrågan i Nationernas Förbund infördes i den första självstyrelselagen bestämmelser om svenska språkets ställning i landskapet. Dessa bestämmelser fastställde att statsmyndigheternas ämbetsspråk är svenska, att skriftväxlingsspråket med landskapsförvaltningen är svenska och att anställd i statens tjänst ska fullständigt behärska svenska.

Nationernas Förbunds råd beslöt 1921 att tillerkänna Finland suveräniteten över Åland men krävde att starka garantier för ålänningarnas nationalitetsskydd infördes i självstyrelselagen. Garantierna infördes i Ålandsöverenskommelsen som fogades till Nationernas Förbunds beslut. I den förklarade Finland sig beslutet att "säkerställa och garantera Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess språk, dess kultur och dess lokala svenska traditioner". Självstyrelselagens språkstadganden kan väsentligen härledas från Ålandsöverenskommelsen.¹

Ålands särställning enligt folkrätten har senare även erkänts i det s.k. Ålandsprotokollet som har fogats till Finlands anslutningsfördrag inom Europeiska unionen.

2.2. **Självstyrelselagens språkstadganden**

2.2.1. **Kapitel 6 i självstyrelselagen**

Bestämmelser om språket i landskapet ingår i kapitel 6 i självstyrelselagen för Åland. I kapitlet finns bestämmelser om

- ämbetsspråket (36 §)
- rätten att använda finska inför statsmyndigheter i landskapet (37 §)
- skriftväxlingsspråket (38 §)

- översättningar vid statliga myndigheter i landskapet (39 §)
- undervisningsspråk (40 §)
- undantag från krav på kunskaper i finska vid undervisningsanstalt (41 §)
- statsanställdas språkkunskap (42 §)
- information och föreskrifter på svenska (43 §)

Flera av dessa bestämmelser är riktade till statliga myndigheter och fastställer skyldigheter gällande de statliga myndigheternas språkanvändning i landskapet.

Bestämmelsen om *ämbetspråket* (36 § 1 mom.) föreskriver att landskapet är enspråkigt svenskt samt att ämbetspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska. Enligt detaljmotiveringen till momentet är avsikten att markera att landskapet står utanför tillämpningsområdet för rikets språklag.² Förarbetena anger att myndigheternas inre ämbetspråk är svenska och att myndigheten använder endast svenska såväl i skrift som i tal. Även expeditioner som utges avfattas på svenska.

Bestämmelsen om *skriftväxlingsspråket* (38 § 1 mom.) medför att skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsregeringens allmänna förvaltning och statens myndigheter i landskapet ska avfattas på svenska. Det samma gäller skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan å ena sidan landskapsregeringens allmänna förvaltning och å andra sidan statsrådet, de centrala statsmyndigheterna samt sådana överdomstolar och andra statsmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del av landskapet.

Samma bestämmelse om skriftväxlingsspråket (38 § 2 mom.) innehåller ett undantag från den ovan nämnda skyldigheten att avfatta skrivelser och andra handlingar på svenska. Internationella fördrag som ska skickas till Ålands lagting för godkännande kan översändas till landskapet på originalspråket om fördraget med stöd av lag inte publiceras på svenska. Det samma gäller sådan handling som ansluter till beredningen av ett nationellt ställningstagande i ett EU-ärende och som ska delges landskapet. Sådana handlingar kan översändas på originalspråket om de inte ännu översatts till svenska.

2.2.2. Tillämpningsanvisningar i riket om lagberedning och EU-ärenden

Justitieministeriet har antagit särskilda anvisningar gällande Ålands ställning i lagberedningen och i EU-ärenden.³ Anvisningarna är riktade till ministerierna, inte landskapsregeringen. Anvisningarna gäller även tillämpningen av självstyrelselagens bestämmelser om skriftväxlingsspråket i lagstiftningsärenden och EU-ärenden.

Enligt anvisningarna gäller för *lagstiftningsärenden* som är av särskild betydelse för landskapet eller enbart gäller landskapet följande.

- Utlåtandebegäran samt lagförslagen och dess motiveringar sänds till landskapsregeringen på svenska om ärendet är av särskild betydelse för Åland eller enbart gäller landskapet.
- Lagförslagen och motiveringarna översätts åtminstone till den del lagförslagen är av särskild betydelse för Åland och i utlåtandebegäran meddelas att ytterligare information i ärendet ges av handläggaren eller vid ett separat möte mellan ministeriet i fråga och landskapsregeringen.
- Även om landskapet som regel ska höras i ett tillräckligt tidigt skede över ett lagförslag som grundar sig på ett betänkande och som är av särskild betydelse för det, får utlåtande begäras när förslaget till proposition har översatts till svenska, om lagförslaget är omfattande eller brådskande. Ett sådant

² RP 73/1990, s. 85.

³ Ålands ställning i lagberedningen och i EU-ärenden. Anvisningar för ministeriernas handläggare. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 12/2010.

förfarande ska dock tillämpas endast undantagsvis. Det är skäl att i förväg informera landskapsregeringen om den kommande utlåtandebegäran och tidtabellen för ärendet samt att ha en beredskap att svara på frågor som gäller ärendet.

- Om den svenskspråkiga text som remissbegäran gäller blir klar senare än den finska, måste detta beaktas när tidsfristen för remissen sätts ut.

Om det ansvariga ministeriet är osäkert på om lagstiftningsärendet är av särskild betydelse för Åland,

- ska ministeriet ta initiativ till en dialog med Ålands landskapsregering om saken. Justitieministeriet deltar på begäran i dialogen med sin sakkunskap i Ålandsfrågor. I dialogen ska samförstånd eftersträvas, men det ansvariga ministeriet bestämmer i sista hand hur omfattande hörandet ska vara.
- Vid bedömningen av om landskapsregeringen ska höras, ska ett flexibelt förfarande med tyngdpunkt på begynnelseskedet av processen iakttas. Landskapsregeringen kan exempelvis redan i arbetsgruppskedet höras i fråga om ärendets betydelse för landskapet.

När ett lagstiftningsärende inte är av särskild betydelse för Åland, men det ansvariga ministeriet anser att det vill informera landskapsregeringen om ärendet eller bereda landskapsregeringen tillfälle att yttra sig

- ska ministeriet ta initiativ till en dialog med landskapsregeringen, under vilken man överenskommer om förfarandet i ärendet.
- Informationen får ges med en tillräcklig sammanfattning på svenska av de huvudsakliga lagförslagen och paragrafförslagen på svenska, vilka samtliga exempelvis kan ingå i ett betänkande som i övrigt publicerats enbart på finska.
- Som komplement kan ytterligare information i ärendet ges av handläggaren eller vid ett separat möte mellan ministeriet i fråga och landskapsregeringen.

Anvisningarna anger i anslutning till *EU-ärendena* följande.

- Dagordningarna för kommittén för EU-ärenden och EU-ministerutskottet samt alla de sektioner i vilka landskapsregeringen har en representant ska översättas till svenska.
- Den nationella lagstiftningen förpliktar inte riksmyndigheterna att översätta alla dokument i beredningsskedet, och detta är inte ens alltid möjligt med beaktande av tidtabellerna för EU-ärendena.
- Huvudregeln vid översättning av nationella beredningsdokument bör vara att materialet när det är nödvändigt översätts till svenska inom ramen för tillgängliga resurser. Det är önskvärt att landskapsmyndigheterna tydligt och i god tid indikerar vilka dokument eller delar av dokument som de behöver få översätta.
- Det är viktigt att det ansvariga ministeriet i ett tidigt beredningsskede känner till de EU-ärenden där det också senare kan finnas ett särskilt behov att översätta nationella beredningsdokument eller delar av dem.
- Ansvar för eventuell översättning av nationella beredningsdokument eller delar av dem ligger på ministerierna. Dessa dokument ska också skickas till landskapet i så god tid så att det är möjligt att i tillräcklig grad sätta sig in i dem innan saken behandlas i beredningsorganet.
- Om en representant för Åland behöver *tolk* vid sektionmöten eller i kommittén för EU-ärenden eller i EU-ministerutskottet, ska landskapsregeringen i god tid kontakta sektionens sekreterare eller EU-sekretariatet. Sektionens

ordförande respektive EU-sekretariatet beslutar sedan hur den åländska representantens möjlighet att delta i diskussionen om det ärende som gäller Åland ska ordnas.

- Diskussionerna i sektionen, EU-kommittén eller EU-ministerutskottet kan t.ex. föras helt eller delvis på svenska eller så kan ordföranden eller någon medlem göra en sammanfattning på svenska av diskussionen⁴. Det är också möjligt att anlita tolk, om det inte går att på något annat sätt ordna så att den åländska representanten kan delta i mötet. Det ankommer på det behöriga ministeriet att ordna tolk när detta behövs.

Självstyrelselagens språkstadganden har varit föremål för främst justitieombudsmannens tillämpning och tolkning i enskilda ärenden.⁵ Riksdagens justitieombudsman har bland annat betonat betydelsen av dialog mellan riksmyndigheternas och landskapsmyndigheternas tjänstemän.

2.3. Förvaltningslag för landskapet Åland

Språkstadgandena i självstyrelselagen betonar att ämbetsspråket inom landskapsregeringens allmänna förvaltning är svenska och att skriftväxlingsspråket är svenska mellan landskapets och statens myndigheter. Dessa stadganden innebär inte ett absolut förbud mot att en landskapsmyndighet i särskilda situationer använder ett annat språk än svenska. I kapitel 3 redogörs för när andra språk än svenska kan användas. Behov av att använda ett annat språk än svenska kan särskilt uppstå i internationella ärenden och i förhållande till enskilda.

Enligt 23 § 1 mom. förvaltningslagen ska en myndighet anlita tolk i ett ärende som har inletts av en myndighet, om en part är allvarligt hörsel- eller talskadad och inte kan göra sig förstådd. Tolk bör även anlitas i ett ärende som har inletts av en myndighet, om en part inte behärskar svenska, om det är skäligt med hänsyn till ärendets natur och parternas förmåga att ta del av handlingarna. Skyldigheten att anlita tolk gäller således enbart i förhållande till part som är allvarligt hörsel- eller talskadad medan anlita tolk inte är ett absolut krav i fråga om en part som inte behärskar svenska. Myndigheten kan göra en bedömning baserad på kostnadsmässiga orsaker, tillgången på tolkar och behovet av tolk i det särskilda fallet.⁶

Bestämmelsen ovan om tolkning är begränsad till tolkning och medför inte att handläggningsspråket är annat än svenska eller skyldighet att översätta handlingar eller behandla inkommande handlingar som är på annat språk än svenska. I självstyrelselagen eller i landskapslagstiftning finns inte någon för landskapsmyndighet fastställd skyldighet att översätta expeditioner och andra handlingar. Enligt 6 § förvaltningslagen ska myndigheterna använda ett sakligt, klart och begripligt språk.

3. Principer för landskapsregeringens språkanvändning

3.1. Arbets- och handläggningsspråket inom landskapsregeringen

Enligt självstyrelselagen är *ämbetsspråket* svenska inom landskapsförvaltningen och enligt

⁴ Det bör noteras att detta är rikets anvisningar och att Ålands landskapsregering har accepterat enbart en sammanfattning i slutet av mötet utan kräver översättning/tolk genom hela mötet.

⁵ 580/2012. Språket för åländska ortnamn på Lantmäteriverkets kartor.

656/2009. Utrikesministeriet förfor felaktigt i skriftväxlingen med Ålands landskapsregering.

503/2009. Språket i skriftväxlingen mellan landskapsmyndigheterna och rikets myndigheter.

3433/2006. Kontaktspråket mellan statens myndigheter och landskapet Åland.

⁶ FR 8/2006-2007.

detaljmotiveringen till självstyrelselagen är det *inre ämbetspråket* svenska.⁷ Självstyrelselagens språkstadganden bör förstås så att landskapsregeringens handläggningspråk är svenska. Med handläggningspråk avses det språk som myndigheten ska använda och på vilket ärendet handläggs när parten är närvarande, samt det språk på vilket beslut eller någon annan handling ska utfärdas. Eftersom svenska är det *inre ämbetspråket* eller *arbetspråket* vid landskapsregeringen används svenska i myndighetens interna verksamhet.

Vid landskapsregeringen används det svenska språket i samband med *förvaltningsärenden* om inte landskapsregeringen beslutar annat eller något annat stadgas i lag. Detta innebär att de offentliga förvaltningsuppgifterna sköts på svenska från att ansökning eller annan handling initierar ärendet till att landskapsregeringens beslut delges parten (se kapitel 3.5). En person, vars eget språk är ett annat än svenska, har inte rätt att få service på annat språk än svenska. Ett i lag stadgat undantag från detta är det i 23 § förvaltningslagen ingående undantaget när landskapsregeringen ska och bör anlita tolk (se kapitel 2.3). Det kan även finnas behov av att tillfälligt och i särskilda situationer använda andra språk än svenska i samband med landskapsregeringens s.k. faktiska förvaltningsverksamhet (se kapitel 3.5).

Självstyrelselagen innehåller särskilda bestämmelser om landskapsregeringens språkliga *förhållande till andra myndigheter*, särskilt de statliga myndigheterna. I dessa fall har användningen av språk i förhållande till landskapsregeringen reglerats i lag så att statens myndigheter har en skyldighet att använda det svenska språket. I kapitel 3.2.1 anges den förvaltningsrutin som ska användas vid uppföljningen av självstyrelselagens språkstadganden.

I samband med landskapsregeringens *internationella kontakter* finns särskilda behov för landskapsregeringen att kommunicera både muntligen och skriftligen på annat språk än svenska. Ett effektivt deltagande på internationell nivå förutsätter att landskapsregeringens tjänstemän kan kommunicera på andra språk än svenska (se kapitel 3.3). Myndigheters uppgifter kan variera från utövande av offentlig makt och utförandet av förvaltningsuppgifter till rent privaträttsliga angelägenheter och idkande av affärsverksamhet. Landskapet kan uppträda i många olika roller och vara part i olika privaträttsliga förhållanden. Det är då viktigt att landskapsregeringen ställer språkliga krav i sådana *privaträttsliga förhållanden* (se kapitel 3.6).

3.2. De statliga myndigheternas språkliga skyldigheter

3.2.1. Skriftväxlingspråket

Statens myndigheter har en lagstadgad skyldighet att skicka skrivelser och andra handlingar på svenska till landskapsregeringens allmänna förvaltning. Skyldigheten att skicka handlingarna på svenska gäller även e-post som skickas från statens myndigheter.⁸ Det finns två undantag från denna skyldighet att skicka handlingarna på svenska. För det första kan statens myndigheter skicka internationella fördrag som ska godkännas av lagtinget till landskapet på originalspråket om fördraget med stöd av lag inte publiceras på svenska. För det andra kan EU-handlingar som ska delges landskapet översändas på originalspråket om handlingarna inte ännu har översatts till svenska.

Om en skrivelse eller handling inkommer till landskapsregeringens allmänna förvaltning från statens myndigheter på annat språk än svenska ska följande förfaringsätt användas.

⁷ RP 73/1990, s. 85. I riket har begreppen ämbetspråk och inre ämbetspråk slopats och ersatts av begreppen handläggnings- respektive arbetspråk.

⁸ Justitiekanslerns beslut 11.5.2005, dnr 827/1/04.

- a) Skrivelsen eller handlingen ska skickas till ansvarig tjänsteman inom landskapsregeringens allmänna förvaltning. Om handlingen kommer in till registraturen ska handlingen vidarebefordras till ansvarig tjänsteman.
- b) Ansvarig tjänsteman ska bedöma om statens myndighet enligt självstyrelselagen får skicka handlingen helt eller delvis på annat språk än svenska för att det rör sig om ett internationellt fördrag eller EU-handling som inte ännu har översatts.
- c) Om statens myndighet *får skicka* handlingen på annat språk än svenska enligt självstyrelselagen görs en bedömning av om handlingen föranleder att ett förvaltningsärende ska initieras och om ärendet ska diarieföras. Ärendet ska rubriceras på svenska och beredningen av ärendet kan inledas. I praktiken har inte alla internationella fördrag översatts till svenska.
- d) Även om ansvarig tjänsteman gör bedömningen att statens myndighet *inte får skicka* handlingen på annat språk än svenska ska handlingen registreras. Ansvarig tjänsteman ska skicka ett svar enligt bilaga 1 med upplysning om skyldigheten att skicka samma information på svenska. Till brevet fogas den inkomna handlingen.
- e) I brevet till statens myndighet ska informeras om att handläggningen av ärendet inte inleds eller fortsätter vid landskapsregeringen före handlingen har kommit på svenska. Då handlingen har inkommit på svenska registreras översättningen och ansvarig tjänsteman fortsätter beredningen.

3.2.2. Muntlig kommunikation

I självstyrelselagen har inte införts bestämmelser om det muntliga kommunikationsspråket mellan statens myndigheter och landskapsmyndigheterna. Tillämpningen av statens språkliga skyldigheter gentemot landskapsmyndigheterna ska vara medieneutral, dvs. även de statliga myndigheternas muntliga kommunikation med landskapsmyndigheterna ska ske på det svenska språket. Det är också av principiella skäl viktigt att landskapsregeringen förutsätter en muntlig kommunikation på det svenska språket av statens myndigheter.

3.3. Språket i samband med internationella samarbeten och kontakter

Landskapsregeringens språkliga rättigheter i förhållande till olika *internationella organisationer och aktörer* kan belysas både ur ett nationellt och internationellt perspektiv. Om landskapsregeringen deltar i den nationella beredningen av ett internationellt ärende ska de statliga myndigheternas språkliga hantering ske enligt självstyrelselagen. I kapitel 2 har redogjorts närmare för självstyrelselagens språkstadganden och tillämpningsanvisningar i riket. Självstyrelselagens språkbestämmelser binder däremot inte internationella organisationer i vilka Finland eller landskapet är medlemmar.⁹ Vid behov bör den internationella organisationen informeras om landskapets enspråkighet.

För att landskapsregeringen ska kunna delta effektivt i ett internationellt samarbete och samröre på internationell nivå måste landskapsregeringens tjänstemän kommunicera på andra språk än svenska. Landskapsregeringens tjänstemän kan komma i kontakt med andra språk än svenska i mycket varierande situationer på internationell nivå. Det kan t.ex. röra sig

⁹ Språket för det internationella samarbetet inom organisationen regleras vanligen i ett fördrag eller en grundläggande stadga för organisationen. Dessa internationella organisationers språkliga skyldigheter gentemot landskapsregeringen följer då av dessa regelverk fastställda på internationell nivå. T.ex. är svenska ett av Europeiska unionens officiella språk medan endast engelska, franska och tyska är kommissionens interna arbetsspråk. Däremot är svenska ett av arbetsspråken inom Nordiska rådet.

om officiella eller inofficiella besök till och från andra länder, samarbete inom icke-statliga organisationer eller deltagande i internationell forskning om den åländska självstyrelsen.

Före landskapet ansluter sig till ett internationellt samarbete är det viktigt att klargöra vilka språkliga villkor som ska gälla för samarbetet och om landskapsregeringen kan acceptera dessa villkor. Handlingar och skrivelser som landskapsregeringen upprättar eller tar emot kan vara på annat språk än svenska i samband med internationella ärenden. Om hanteringen av ärendet förutsätter att landskapsregeringen fattar ett förvaltningsbeslut ska beslutet och expeditionen vara på svenska medan expeditionen som landskapsregeringen skickar till organisationen eller annan internationell kontakt kan vara på annat språk än svenska.

3.4. Språket i förhållande till vissa andra instanser

Självstyrelselagens språkbestämmelser innehåller inte någon uttrycklig reglering av vilket språk de kommunala myndigheterna i riket ska använda i förhållande till landskapsmyndigheterna. Sällan uppstår ett behov av skriftväxling med *kommunala myndigheter i riket*. Även om självstyrelselagen inte stadgar om några språkliga skyldigheter för de kommunala myndigheterna i riket bör landskapsregeringen förutsätta att den muntliga och skriftliga kommunikationen sker på det svenska språket. Det bör även noteras att de kommunala myndigheterna i riket har språkliga skyldigheter enligt rikets språklagstiftning.¹⁰

Självstyrelselagens språkbestämmelser hänvisar inte heller till handlingar som kommer från *statliga affärsverk samt statliga och kommunala bolag*. En ökande bolagisering av statlig och kommunal verksamhet kan leda till en urholkning av självstyrelselagens språkbestämmelser. Även om självstyrelselagen inte stadgar om några språkliga skyldigheter ska landskapsregeringen förutsätta att den muntliga och skriftliga kommunikationen från statliga affärsverk samt statliga och kommunala bolag sker på det svenska språket. Även statliga affärsverk samt statliga och kommunala bolag är föremål för vissa språkliga skyldigheter enligt rikets språklagstiftning.¹¹

Enligt självstyrelselagen har den *evangelisk-lutherska kyrkans myndigheter* samma skyldigheter gällande språket som de statliga myndigheterna, förutsatt att något annat inte följer av kyrkolagen.

3.5. Enskilda och språket i förvaltningsärenden

Landskapsregeringens tjänstemän är i kontakt med enskilda personer i många olika typer av ärenden och situationer. Det handlar ofta om typiska offentliga förvaltningsuppgifter såsom beslut om tillstånd eller ekonomiskt stöd. Tidigare har konstaterats att handläggnings- och arbetsspråket inom landskapsregeringen i samband med *förvaltningsärenden* är svenska. Detta innebär att de offentliga förvaltningsuppgifterna sköts på svenska från att ansökning eller annan handling initierar ärendet till att landskapsregeringens beslut delges parten.¹² För tydlighetens skull kan detta anges på ansökningsblanketter. I särskilda fall kan lagstiftning eller landskapsregeringens tillstånd förutsätta att enskildas verksamhet ska skötas på svenska.¹³

Part har i samband med sitt *förvaltningsärende* rätt att enbart stödja sig på de

¹⁰ Språklag (FFS 423/2003).

¹¹ Se särskilt 24 § språklag (FFS 423/2003).

¹² Den möjlighet som framgick i kapitel 3.3 för landskapsregeringen att i samband med internationella ärenden behandla brev eller handlingar alternativt skicka expeditioner eller brev på andra språk än svenska gäller inte för ansökningsärenden eller annan offentlig förvaltningsuppgift inom landskapsregeringen.

¹³ Landskapsregeringen hade avslagit ansökan om näringsrätt bland annat för att sökanden inte kunde kommunicera med landskapsregeringen på svenska och sökandebolagets internetsidor inte fanns på svenska. Detta tydde på att ett villkor gällande verksamhetsspråk inte skulle uppfyllas. Riksdagens justitieombudsman ansåg att landskapsregeringen inte handlat lagstridigt eller missbrukat sin prövningsrätt (JO, 1.7.2011, dnr 3723/4/09).

handlingar som lämnats in på svenska till landskapsregeringen. Om landskapsregeringen anser att handling som lämnats in på annat språk behövs för behandlingen av ärendet ska översättning begäras av part. Vid behov kan landskapsregeringen begära officiellt styrkta kopior av handling eller översättning utfärdad av auktoriserad translator. Enligt förvaltningslagen är landskapsregeringen i vissa fall skyldig att anlita tolk och landskapsregeringen bör anlita tolk i ett förvaltningsärende som har inletts av landskapsregeringen, om parten inte behärskar svenska, om det är skäligt med hänsyn till ärendets natur och partens förmåga att ta del av handlingarna (se kapitel 2.3).¹⁴ Tjänstemannen behöver givetvis inte anlita denna i förvaltningslagen avsedda tolk om tjänstemannen själv behärskar det eller de språk som parten talar. Däremot utgår lagstiftningen från att landskapsregeringen inte behöver anlita tolk eller använda annat språk än svenska om parten inleder förvaltningsärendet. Det är då i första hand partens ansvar att anlita tolk för att göra sig förstådd hos myndigheten.

Användningen av språk inom landskapsregeringen i förhållande till enskilda ansluter även till s.k. *faktisk förvaltningsverksamhet*, dvs. förvaltningsåtgärder som inte direkt anknyter till handläggningen av ett förvaltningsärende.¹⁵ Sådan faktisk förvaltningsverksamhet ska skötas på svenska i förhållande till enskilda. I praktiken handlar det vanligtvis om muntlig kommunikation i den vardagliga verksamheten. I särskilda situationer och i anslutning till särskilda arbetsuppgifter kan annat språk än svenska användas tillfälligt i förhållande till enskilda. Vid en sådan situationsspecifik bedömning bör särskilt beaktas de enskildas behov av hjälp och utsatta ställning, t.ex. risker för individers liv, hälsa och säkerhet ska alltid undvikas. Tjänstemannen har ett relativt omfattande utrymme för egen prövning och s.k. bondförnuft. Dock får statliga myndigheters och andra instansers språkliga skyldigheter i förhållande till landskapsregeringen inte åsidosättas (se kapitel 3.2 – 3.4). Nedan ges några exempel på situationer då det är motiverat att använda ett annat språk än svenska i samband med faktisk förvaltningsverksamhet i förhållande till enskilda.

Reception och annan kundkontakt. Det är motiverat att tillfälligt använda annat språk än svenska för att hjälpa eller informera en kund som ringer eller besöker landskapsregeringen och som inte kan svenska. I samband med vissa arbetsuppgifter, t.ex. information till invandrare, kan behovet av annat språk än svenska vara särskilt framträdande. Om det framgår att kunden vill inleda ett förvaltningsärende ska kunden informeras om att handläggningsspråket är svenska.

Besök och presentationer för grupper. Huvudregeln är att språket vid olika besök hos landskapsregeringen och presentationer för besökande grupper är svenska eller engelska. Eftersom landskapet är enspråkigt svenskt inom Finland är det naturligt att främst svenska används i förhållande till övriga delar av Finland.

Delta i utbildning. Kompetenshöjande utbildning för personalen är inte alltid tillgänglig på svenska. Tjänstemannen kan då delta i utbildning som arrangeras på annat språk än svenska. Det samma gäller inköp av litteratur som inte är tillgänglig på svenska. Landskapsregeringen ska yrka på svenskspråkig utbildning eller litteratur om staten ska eller borde tillhandahålla denna på svenska.¹⁶

En ytterligare fråga är språket gällande *officiell information* som landskapsregeringen riktar till allmänheten och enskilda. Det kan röra sig om meddelanden, kungörelser och anslag eller annan information till allmänheten. Landskapsregeringen ska alltid skriva denna information på svenska. Om det finns ett vägande allmänt intresse kan även andra språk

¹⁴ Det bör också påpekas att i ärenden som gäller tvångsåtgärder från myndigheternas sida samt ingrepp i personlig frihet och integritet ska myndigheten, på det sätt som följer av FN-konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter samt Europakonventionen, använda ett språk som kan förstås av den som saken gäller.

¹⁵ Exempel på dylik faktisk förvaltningsverksamhet är utförande av vårdåtgärder, byggande av landsvägar, styrning av trafiken eller städning av myndighetens lokaler.

¹⁶ T.ex. enligt 10 § Republikens presidents förordning (2010:33) om polisförvaltningen i landskapet Åland ska landskapets polispersonal ges möjlighet att få utbildning på svenska vid statens polisläroinrättning eller vid poliskurser på Åland, om landskapsregeringen anser att sådana kurser behövs.

användas. Information som inte hör till handläggningen av ett förvaltningsärende och som är riktad till allmänheten (t.ex. landskapsregeringens hemsida eller informationsbroschyrer) kan vara skriven ytterligare på andra språk. De språk som används bör bedömas i de enskilda fallen och beroende på vilka samhällsgrupper informationen är riktad till.

3.6. Språket och landskapsregeringen som privat aktör

Landskapsregeringen kan uppträda i många olika roller. I ett *privaträttsligt avtalsförhållande* är landskapsregeringen delaktig i egenskap av avtalspart och inte i egenskap av utövare av offentlig makt. I samband med att landskapsregeringen ingår i ett privaträttsligt avtalsförhållande fattar landskapsregeringen ofta ett eller flera förvaltningsbeslut. Arbets- och handläggningsspråket i samband med den interna beredningen inom landskapsregeringen inför undertecknande av avtal är svenska. Landskapsregeringens privata avtalspart är däremot inte bunden av självstyrelselagens språkstadganden eller förvaltningsrättsliga normer. Därför måste landskapsregeringen försäkra sig om att det avtal som undertecknas garanterar service på svenska vid skötsel av uppdraget eller leverans av vara. Landskapsregeringen kan undantagsvis underteckna avtal som inte är svenskspråkiga, främst då det rör sig om omfattande internationella standardavtal som det av tids- eller kostnadsskäl inte är skäligen eller möjligt att översätta.

Upphandlingslagstiftningen ställer flera kvalitativa krav på landskapsregeringen som *upphandlare av varor och tjänster*. I anbudsförfrågan ska ingå uppgifter om det eller de språk som anbud ska avfattas på. Anbudsförfrågan ska alltid möjliggöra att anbud kan avfattas på svenska. Möjligheten att kunna lämna in anbud eller bilagor även på andra språk ska bedömas från fall till fall bland annat utgående från vilken typ av upphandling det är fråga om och hur marknaden inom den branschen ser ut. I rättspraxis har ansetts att krav på att anbud och bilagor ska vara avfattade på ett visst språk är ett krav som en upphandlingsenhet kan ställa, dvs. landskapsregeringen kan förkasta anbud på den grunden att handlingar inte lämnats in på det angivna språket. 17 Landskapsregeringen bestämmer själv upphandlingens kriterier och har rätt att bestämma tjänstens innehåll och kvalitet. Om landskapsregeringens uppgifter överförs på ett privat företag, ska landskapsregeringen se till att den som utför uppgifterna förbinder sig att ge landskapsregeringen och eventuella klienter service på svenska. Det samma gäller även t.ex. IT-system och databaser som landskapet upphandlar, dvs. dessa måste utgå från det svenska språket.

Det är även möjligt att *offentliga förvaltningsuppgifter överförs på andra än myndigheter*. Utgångspunkten enligt 124 § i grundlagen är att offentliga förvaltningsuppgifter kan anförtros andra än myndigheter genom lag eller med stöd av lag, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna. Ifall det sker en sådan överföring på privat aktör av landskapsregeringens offentliga förvaltningsuppgifter genom lag eller med stöd av lag så blir landskapets förvaltningsrätt, inklusive svenska som handläggnings- och arbetsspråk, tillämplig på allt utövande av dessa förvaltningsuppgifter oberoende av i vilken organisatorisk form uppgiften utförs. De förvaltningsrättsliga principerna är inte tillämpliga då landskapet fungerar som näringsidkare. *Bolag som ägs av landskapet* eller där landskapet har ett väsentligt ägarintresse är inte föremål för självstyrelselagens språkstadganden eller landskapsregeringens handläggnings- eller arbetsspråk.

3.7. Språkkunskaperna hos landskapsregeringens personal

Landskapsregeringen förutsätts enligt förvaltningslagen använda ett sakligt, klart och begripligt språk.

Språkkunskaper bör beaktas i samband med rekrytering och utbildning av personal. I landskapslagstiftning eller i behörighetskrav för tjänster vid landskapsregeringen har

vanligtvis inte fastställts några krav på språkkunskaper.¹⁸ Innan en tjänst utannonseras bör utredas vilka språkkunskaper som räknas som merit. Språkkunskaper som räknas som merit är av betydelse vid bedömning av de sökande, men är inte på samma sätt som behörighetskrav en förutsättning för tjänsteutnämning. Innan en tjänst lediganslås är det skäl att utreda vilka språkkunskaper en framgångsrik skötsel av arbetsuppgifterna kräver och på vilken nivå kunskaperna ska vara i praktiken. Särskilt upprätthållandet av internationella samarbeten och kontakter förutsätter språkkunskaper.

4. Sammanfattning och slutsatser

Användningen av språk hos landskapsregeringen är av principiellt intresse eftersom frågan anknyter till de folkrättsliga garantierna för den åländska självstyrelsen. Den finska staten är skyldig att säkerställa och garantera Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess språk, dess kultur och dess lokala svenska traditioner. Självstyrelselagens språkstadganden kan väsentligen härledas från Ålandsöverenskommelsen.

Handläggnings- och arbetspråket inom landskapsregeringen är svenska i samband med skötseln av förvaltningsärenden. Detta innebär att de offentliga förvaltningsuppgifterna sköts på svenska från att ansökning eller annan handling initierar ärendet till att landskapsregeringens beslut delges parten.

Tabell 1. Översikt gällande arbets- och handläggningspråket i förvaltningsärenden

	Språk	Särskilt
Handläggningspråk		
• Handlingar från part (ansökan m.m.)	Svenska	Vid behov bör part informeras om detta krav och myndighet ska begära in översättning av ansökan, intyg o.a. som behövs för behandling av partens ärende.
• Hörande och möten med part	Svenska	Myndighet ska och bör anlita tolk i vissa förvaltningsärenden enligt 23 § förvaltningslagen (se kap. 2.3).
• Beslut och protokoll	Svenska	
• Expedition	Svenska	Internationella kontakter och ärenden kan förutsätta att brev o.a. skickas även på annat språk (se kap. 3.3).
• Beredningsmaterial	Svenska	
Internt arbetspråk		
	Svenska	Internationella kontakter och ärenden kan förutsätta kommunikation på annat språk.

Även landskapsregeringens s.k. faktiska förvaltningsverksamhet ska skötas på svenska. I särskilda situationer och i anslutning till särskilda arbetsuppgifter kan annat språk än svenska användas tillfälligt av myndigheten i förhållande till enskilda (se kapitel 3.5).

Statens myndigheter har en i självstyrelselagen stadgad skyldighet att skicka skrivelser och andra handlingar på svenska till landskapsregeringens allmänna förvaltning. I kapitel 3.2.1 anges den förvaltningsrutin som ska användas vid uppföljningen av självstyrelselagens språkstadganden. Landskapsregeringens muntliga och skriftliga kommunikation med statens myndigheter ska ske på svenska.

I samband med landskapsregeringens internationella kontakter finns särskilda behov för landskapsregeringen att kommunicera både muntligen och skriftligen på annat språk än svenska. Landskapsregeringens effektiva deltagande i ett internationellt samarbete och samröre på internationell nivå förutsätter att landskapsregeringens tjänstemän kommunicerar på andra språk än svenska. Då landskapsregeringen deltar i den nationella beredningen av ett internationellt ärende eller EU-ärende ska de statliga myndigheternas

¹⁸ Däremot finns stadgat om sådana krav på kunskaper i svenska språket för tjänstemän i grundskolan och kommunerna. Se 60 § kommunallag (1997:73) för landskapet Åland och 35 § grundskolelag (1995:18) för landskapet Åland.

språkliga hantering ske enligt självstyrelselagen.

Överföring av förvaltningsuppgifter till privata aktörer har blivit allt vanligare. I kapitel 3.6 har behandlats hur det svenska språket ska beaktas bland annat i samband med upphandlingar och i avtal som landskapsregeringen ingår med privata aktörer.

Bilaga 1. Modell på brev till statens myndighet.

BREV

XX

Dokumentnamn

14 (1)

Datum

Dnr

XX

XX

Myndighetens namn
Myndighetens adress

Hänvisning
Er skrivelse (referensnr xx)

Kontaktperson
xx

Ärende
YTTRANDE MED ANLEDNING AV BESVÄR

Ålands landskapsregering har mottagit er skrivelse daterad den xx (se bilaga). Landskapsregeringen konstaterar att det rör sig om en sådan skrivelse eller handling som statens myndighet är skyldig att avfatta på svenska enligt 38 § självstyrelselag för Åland. Ålands landskapsregering inväntar översättning av handlingen och ber myndigheten notera att landskapsregeringens handläggning av ärendet inleds först då den svenskspråkiga handlingen har inkommit till landskapsregeringen.

Tjänstetitel

Namn
